

Retro-spektrumban Etiópia, Tanzánia

Szilágyi Éva

Asszonyorsok Afrikában

kötetéről A. Gergely András

A TÁNCICS Könyvkiadó egyik korszakos opusza, az Útikalandok sorozat 113. kötete, 1972-ből.

Szerzője, Szilágyi Éva, talán máig sem ismert, akkor azonban újságíró, tudósító, vezércikkeket író, sőt idegen nyelvet is beszélő közéleti hölgy, akit egy közel húsz évvel korábbi írása nyomán (*Ébredő Afrika*) váratlan telefonnal háromhónapos UNESCO-tanulmányútra küldenek a Magyar Nők Országos Tanácsának választottjaként, hogy „egyszemélyes női expedícióra” induljon Etiópiába és Tanzániába.

Alighanem az utókor hálátlan komolytalansága és a napjainkban megújuló-elmélyülő Afrika-várázslat romantizmus-mentes tudomásulvétele engedi mondani, nem pedig a recenzensi tiszteletlenség, hogy a kor(szak) korrekt útikönyvének nevezhetjük a művet, s ne is kérjünk számon tőle mai tudást, holnapi érdeklődést és tegnapi történelem-ismeretet. A kötet szinte mértani közepén válik el egyik úti cél a másiktól, a szerző közben „két ország mindennapjaiba pillanthat” be..., s erről „próbál számot adni” úgy, hogy a „maga élményeit, tapasztalatait igyekszik összefoglalni”, elemi rácsodálkozással és szörnnyülködéssel befogadva „hatalmas, vadregényes hegyeket és hozzájuk simuló tavakat”, a „gazdag múlttal rendelkező, de megkövesedett, a modern világban nehezen utat törő” Etiópiát, illetve „a fiatal, dinamikusan haladni kívánó, szocialista utat választó Tanzániai Egyesült Köztársaságot”. Az „alázatos és szerencsés vándor” úgy barangol a háromezer éves kultúrák között, hogy „a sohasem halott fantasztikus nevű virágköltemények”, „a szabadon vándorló állatok, a havas hegyormok és az átetsző ultramarinkék tenger lépten-nyomon ámulatba” ejtik.

Mármost, korunk olvasója, akit a narratív élet-történeti módszertanon, etnometodológián és afrikánista kulturális antropológián nevelkedett rezonőrnek tekinthetnénk, alighanem a harmadik oldalnál és a tizenötödik szociofotónál azzal az

elszánt indulattal tenné le a kötetet, hogy hát bizony ebből nem sok üzenet olvasható ki... Napjaink kommunikációja, a távolságtól szinte teljesen független ismeretlen földrészeiről készen álló vagy elérhető ismeretek halmaza alapján egyfelől savanyúan unalmasnak, fáradtan csacsogónak, redundánsan hasznavehetetlennek értékelné a kötet egészét. Kissé rejtjelzettebben minősítve: az afrikai egzotikum iránti érdeklődés, az „afro-tematikák” folytonos és mindegyre dúsulón árnyalt jelenléte korunk szcénái között a legteljesebb mértékben avittasnak engedné értékelni a könyvet. Van persze ebben – tudjuk jól – másfelől valami abból az utókorbéli fennhéjásból, amivel akár az inka aranykincseket vagy a kairói kopt gyűjteményt is elavult ócskaságoknak lehet tekinteni (nem véletlenül szórják ki az állami kölcsönkönyvtárak az efféle sorozatokat, hisz „eljárt fölöttük az idő...!”, újabb albumok tucatjai jelennek meg gazdag képanyaggal és minimalizált szövegháttérrel, vagyis „tökjől fogyasztható” tónusban)... – de ugyanakkor kétségtelen, hogy minimum régi forrásmunkák ezek, ha nem éppen szakismereti kordokumentumok is azonnal.

Az útikalandok részese, majd lelkes tollnoka nem a reménytelenül felszínes „újságíró” készültségével indul útnak. Persze, nőtanács, meg uneszko, meg mittudomén, hogyan is érdemelheti ki valaki „csak úgy” a 68-as párizsi-berlini-római diák-ostromot és a csehszlovák inváziót éppcsak meghaladó időben, hogy kényes-kényelmes kiküldetésbe induljon oda, ahol azután a véletlen, a sodródás, az alkalmi találkák szülte leleményesség és a nőmozgalmár érdeklődés elegye valamiféle országismereti szintre segíti...? Az Afrika Tanulmányok olvasói – magazin ide vagy oda – más szintű áttekintésekhez, beszámolókhöz, elemzésekhez szoktak már, zavart mosolynál alig többre értékelnék a politológiától, gazdaságszociológiától, ököpolitikáktól és kulturális antropológiáktól oly távoli „női hetilap”-tónust, hogy már az is irgalmatlan kérdéssé lehet: miért van értelme közel negyven év távolából mintegy „újraolvasni” egy ilyen kötetet...? Mit várunk, s mit kapunk tőle?

Mindent összegezve: keveset. De ennek értéke nem a mai információ-gazdagsággal mérendő, hanem a korszakéval. Hangsúlyosabban társadalomtudományi kontextusban inkább úgy fogalmaz-

nám: mi sem érdekesebb, mint honfitársunk naiv őszinteségének szembesülése a mindennapi Afrika élményével, nem különbül és nem is kevésbé, mint a viruló szocializmus korszakában a „harmadik világ népeinek” hasonló tónusú bemutatása volt mennyi más korabeli termékben, filmhíradóban és fotóriportban, ismeretterjesztő közlésműfajokban és etióp diákokat befogadó egyetem újságjában... Primér ismerkedés, élménybemutató találkozások, tapasztalati elbeszélések füzére ez, s ami miatt itt most kézbe vettem, köntörfalazás nélkül megvallható: az afrikai asszonysorsok interpretációja iránti kíváncsiság volt. A háromszázötven oldalas kötet hozzávetőlegesen nyolcvannyal százaléka azonban egyáltalán nem szól az asszonysorsokról. Azaz, valamilyen módon, de időarányosan nem mutat jó szórás-képet: körülbelül minden harmadik oldalon kerül szóba egy-egy női-, leány-, uralkodói- vagy asszonyi sors töredéke, egy-egy villanás, vakufényben elmaszatolódott szemekkel, megfakult színkontrasztokkal, meglepetéstől sokszor a fennsőbbiség hangján mentes közlésmódban. Ennek azonban egyfelől vagy szirupos-hálás, lelkendező-csodálkozó vagy angolszászosan savanyú és mállottszerű tónusai a mai „digitális” megismerési technológiáink számára alig bírnak több értékkel, mint egy kutyalábszarc-sont-töredék valamely piramisok tájáról, amelyről azt állítják a helyiek, hogy négyezer éves...

Mínt hogy a kötetet társadalomnéprajzi, szociológiai, humángeográfiai, mikrohistóriai és politológiai olvasólámpám alatt lapozgattam, korántsem meglepő, hogy ez elvárásoktól jócskán elmaradt. Antropológus szemüvegen át olyan közlések, amelyekből oldalanként öt-tíz van, bizonyos hiányérzetet keltenek: a zeneiskola diákjainak negyede lány, s milyen fülsértően éneklük-visítják az avatatlan fül számára szokatlan „lililili” hangulatkifejező tónust...; mindenki táncol, de csak a saját törzsi táncaikat ismerik, a szomszédokét már nem...; egyetemet végzett nők közül egyre többen kapnak vezetői pozíciót, de a ranglétrán lejjebb már jócskán kevesebb a nő...; Etiópiában a hatvanas években 800 ezer diák közül 140 ezer a nő...; este már nem tanácsos egyedül az utcán járni, a nők amúgy is a házimunkával kell foglalatoskodjanak, az írástudás (az *amhara* nyelv vagy ábécé ismerete) nem szükséges érték sem

a házasodás, sem a partiképeség szempontjából...; Akaki etióp városban 1968-ban mezőgazdasági iskola létesült nők számára, háziipart is tanulnak..., s ugyanitt az ország 50 ezer ipari munkásához képest a textilgyárban már több száz női munkaerőnek is munkát adnak...; a *galla* lányok természetadta leplezetlen szépsége, fahéjszínű bőre és meztelen felsőteste szinte a legendás Sába királynőjének egyszerűs-mindenkori hódítására emékezteti az érdeklődő idegent, aki előtt jobban szégyellik magukat tóparti fürdőzés közben, mint saját fiú-kortársaik előtt...; vannak persze vaskosabb matrónák is, veterán öreg harcosnők, a kegyetlen olasz megszálló tisztek ellen egykor felkelt, mindmáig katonazubbonyban járó, kitüntetésekkel ékes partizánok, akik igazi „etióp Szent Johannák” módjára küzdöttek a gyarmatosító önkény ellen...

Hm... Az előző századfordulón kiadott illusztrált albumok Abesszíniáról és a Négus hatalmáról, a fejükön vízshordó agyagkorsókkal tóparton ácsorgó és „tereferélő” asszonyok vizuális emléke jellegzetesen az európai érdeklődőt, az egzotikumok vadászát láttatta. A fél évszázaddal későbbi alkalmi látogató, akinek egy-egy élményre (diplomátával való társalgásra, munkáslakások meglátogatására, múzeumi vizitre, egy-egy emlékmű vagy szobor „skalpgyűjtő” típusú lefényképezésére vagy a nőszervezet játékonysági históriájának megismerésére) egyaránt percei-negyedórái adódtak, természetesen hasonlóképp nem lehet elmélyültebb a szociokulturális dinamikák fölismerésében, a társadalmi értékrendek átlátásában, a tevékenységek tartalmának és eredményének, folyamatának és értelmének megismerésében, mint egykor a gyarmatosító olaszok, a befektetési üzleteket politikai alkuként értelmező franciák, vagy a megszálló talján fasizmus ellen (1936-41) támogatást nyújtó britek többségének volt. Csak-hogy ő most magyar újságíróként, szakszervezeti aktivistaként, nőmozgalmi szervező színeiben, a szocializmust építő (s ezért etióp katonatisztekkel pártiskolán, orvosokat és mérnököket egyetemen képező) Magyarország küldötteként van jelen, akinek az etióp képviselőház két regnáló nőtagjával találkozni épp annyi, mint egy fazekassal, vasmunkással vagy néprajzossal. S a háttérben ott virul (kimondatlanul is, de tizenöt-húsz oldalanként meg is nevez-

ve) a Nagy Testvér segítő eredményessége, a 23 millió lakosú Etiópia öt Magyarországnyi területének felvirágoztatója, a Szovjetunió és az ő „vöröslő Afrikát” támogató-fejlesztő-megóvó jószándéka is. Az arányok pedig látszatra rosszabbak Eritreában vagy az őt bekebelező-annektáló-magábfoglaló Etiópiában, mint a viruló „második világ” iránymutató szovjet földjén, de a 94 %-os írástudatlanság, az amhara nyelvismeret alapszintjének hiánya, a gyermekek felére érvényes (50 %-os) halandóság hároméves kor alatt, a fertőző vízi tavak, a mesterseges „modernizáció” címén rájuk erőltetett „minitagzdaságok” és „mintaközségek” szinte semmi-ben sem térnek el a „mintaadó” birodalom korszakos szintjétől. Ha mégis, talán annyiban: itt a „haladás” nem az interballisztikus rakéta képében jelenik meg, itt „Az ’egotikum’ sajnos az elmaradottság, a faeke, a bőrruha, az agyagkorsó, a lándzsa, a tevéterelő nomád *danakil*, a zsíros hajjú, copfos-ékszeres, félmeztelen *galla* lány...” (66. oldal)

A kötet mindezzel együtt nem pusztán „mesebe-széd”, oldalanként kapunk apró pillanatfelvételeket papaja-fákról vagy politikatörténeti korszakokról, Hailé Szelasszié egyensúlyozó politikájáról vagy pompakedveléséről, olasz sörgyárról és ötvösökről, etióp karácsonyról és rituális táncról, atlétákról vagy a papok szerepéről, babonás hitről és talizmánokról, vagy friss házások vidéki kényszer-elhelyezéséről, népjóléti szociológusnőről vagy értelmiségi nők egyesületének elnökéről, klánonként változó szokásokról és szülők választotta jegyességéről, gyermekorvosi rendelőről és leányrablásos-megerőszakolós esküvőről, szüzességéről és csökkenő arányú többnejűségéről vagy többférjűségéről, pártában maradt „menedzsernőkről” és főzési titkokról, húszezer éves barlangfestményekről és iniciálékkal ékes (*geez* nyelvű) szakrális iratokról, az ősi kávékészítési módokról és háztartástani tanfolyamról, az ősi Akszúm-birodalom uralkodóiról és a Kék Nílus expedícióról, Lalibela vallási központ-ról és éppen vajdó asszonyról, famozsárban tört kölesről és gyermektemetésről...

Majd átkelünk a Viktória-tó vidékén, megcsodáljuk a helyi telefonközpontos lány és a rendőrlány frizuráját, meghallgatjuk, mennyire csudálkoztak azon a helyi nőegyletben, hogy Magyarországon majdnem mindenki kórházban szül és a férjek nem

okvetlenül verik a feleségüket..., mindenki tud írni-olvasni és óvodák vannak a gyermekeknek...

Elsurranunk Nyerere elnök szülőfaluja közelében is, meghallgatjuk a dobnyelvek rejtélyét, hogy azután Tanzánia agrárszükségéről halljunk az öt-éves terveket követő iparosítás következtében. Dar es Salaamban meleg is van, de ez „A béke háza”; a falasha falvakban pedig a mwanjai asszonyok és munkáslányok fotóját készítjük, a banánfőzelék is említésre kerül. A délutánt a machamei leány-középiskolában töltjük a fiatal tanzániai igazgatónő társaságában, aki a Kilimandzsáró lejtőjén kémia-át tanít és a chagga folklórt gyűjtik közösen... Látnunk neoprimitív és absztrakt műalkotásokat, halunk a vajúdo *pare* feleség mellett „nyögni segítő” férj szerepjátékáról és a szülés után három órával már dolgozni induló asszonyáról..., belesünk egy maszáj falu szabadon fiataljainak életébe, a házépítő nők szomorú sorsába, a hegetetoválás vagy női fejbortválás szokásába, a maszáj nőmozgalom 1965-ös alakulása óta eltelt intézményszervezési időszakba,

impresziókat gyűjtünk a cecelégly igásállatot is leterítő fertőzéséről. Közben-közben látunk számos képet is: „Nincs két egyforma csikozású zebra”..., „A kráter legszebb leánya”..., „Pereg a dob”..., „Modern mecset mohamedán diákok részére”..., „A köváros Zanzibárban”.

Nehéz a válasz, néha lehetetlen is. Sok az árva gyerek, De „a kicsinyek vidáman, önfeledten hancúroznak, nagyokat sivalkodnak örömeikben...” (309. old.)

De azért az 1905-07-es felkeléstől a mai fesztiválok „jókedvű” hosszú és nehéz út vezetett. Nehéz a búcsú is ettől a naivnak megmaradt néptől, hiszékeny lelkektől. Mert hát „az illúziók családások forrásai lehetnek...” *Kwaheri ya kuonana...!* Viszontlátásra!

Ha az asszonyok sorsa nehéz is ebben a kelet-afrikai világban, ezt talán még az olvasók is átérzik. Meg is kell elégedjenek ezekkel az impresziókkal, mert ajánlható szakirodalom, források felsorolása, gazdagabb rejtelmeket jelző ismeretháló nem veszi körül a kötetet s a benne foglaltakat. Útikalandok. A száztizenhárom kötet.

A biztonság ösvényein.

Az új generáció biztosítója.

Vadászati jogvédelem biztosítás*

- Segítünk érvényesíteni jogait és jogos követeléseit
- Kártérítési jogvédelem
- Büntető és szabálysértési jogvédelem
- Közigazgatási jogvédelem
- 24 órás jogi tanácsadás

Az első 1000 szerződő vadász-elsőségély felszerelést kap ajándékba!*

www.uniqa.hu

UNIQA

* A tájékoztatás nem teljes körű, bővebb információ honlapunkon (www.uniqa.hu) található, vagy érdeklődjön kirendeltségeinken. Az elsőségély felszerelés tartalma: st. gyorskötöző pólya, st. vágott mull lap, vízálló sebtapasz, fertőtlenítő folyadék, kullancsriasztó csipesz

Superbrands

MEMBER OF THE EUROPEAN CHAMPIONSHIP

Az UNIQA Biztosító Zrt. a Magyar Olimpiai Csapat Hivatalos Támogatója